JURIDISCHE HANDVATTEN VOOR JEUGDHULPVERLENERS OVER ALCOHOL EN ANDERE DRUGS.

FAQ 1 - Mag een voorziening de kamer en de spullen van een jongere controleren op drugs en alcohol?

Uitgangspunt: fouilleringen en kamerdoorzoekingen zijn verboden

Vaststellen van misdrijven is een specifieke bevoegdheid die door de wetgever aan de politie is toevertrouwd. De politie mag daarvoor een aantal methodes hanteren die een inbreuk zijn op de privacy, zoals fouilleren of een huiszoeking. Een begeleider in een voorziening heeft niet dezelfde bevoegdheid. De relatie tussen de begeleiding en de jongere is er niet een van opsporing van misdrijven, maar is een opvoedingsrelatie.

Het uitgangspunt is daarom dat kamerdoorzoekingen en fouilleringen (controles van kledij, bagage of lichaam) verboden zijn.[1] Ze vormen een inbreuk op het privéleven en de fysieke integriteit van de jongere.[2] Het is ook niet geoorloofd om zomaar iemands woning te doorzoeken, en de kamer waar een jongere verblijft, geldt als woning.[3]

Toch zijn er situaties denkbaar waarin de begeleiding de kamer van een jongere zou willen doorzoeken of een fouillering zou willen uitvoeren, bijvoorbeeld voor de veiligheid of de gezondheid van de jongere zelf, voor de veiligheid of gezondheid van anderen, of bij vermoeden van een misdrijf. Er bestaan daarom een aantal toegelaten afwijkingen op het verbod. Deze lopen gelijk voor fouilleringen en kamerdoorzoekingen.

Afwijking voor voorzieningen met mandaat tot geslotenheid

Voor voorzieningen met mandaat tot geslotenheid bestaat er in het Decreet Rechtspositie Minderjarige (DRM) een specifieke afwijking op het algemene verbod. Deze voorzieningen hebben in hun opdracht expliciet het mandaat gekregen om een vorm van geslotenheid te bieden. Momenteel zijn dat de voorzieningen veilig verblijf, de GES+ voorzieningen en de gemeenschapsinstellingen (GI). Het Vlaams Detentiecentrum heeft sowieso eigen regels met betrekking tot fouilleren en kamercontroles.[4]

In een GI, een voorziening veilig verblijf of een GES+ voorziening is het toegestaan een kamer te doorzoeken of een fouillering uit te voeren als wordt voldaan aan twee voorwaarden:

- Er zijn individuele vermoedens dat de jongere bepaalde voorwerpen of substanties bezit die de veiligheid van zichzelf, of die van anderen, in het gedrang brengen.
- Er is een gesprek gevoerd met de jongere, maar praten heeft niet geholpen (of is niet gelukt).

Er is dus altijd een goede reden en een individuele risico-inschatting nodig.

Het is ook niet omdat het kan of mag in een bepaalde situatie, dat het ook moet. Het is nooit de bedoeling om meteen naar een kamerdoorzoeking of fouillering te grijpen, integendeel. Begeleiders moeten zich altijd de vraag stellen of er een redelijke verhouding is tussen het doel en het middel.

---

[1] Art. 15/3 Decreet Rechtspositie Minderjarige.

[2] Art. 8 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en art. 22 en 22bis Belgische Grondwet.

[3] Art. 15 Belgische Grondwet bepaalt de onschendbaarheid van de woning. Om iemands woning te doorzoeken, heb je de toestemming nodig van een rechter, de persoon zelf die de woning betrekt, of er moet een specifieke wettelijke bepaling zijn.

[4] Basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden 12 januari 2005 en Decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden van 8 maart 2013.

Staat de interventie in verhouding tot het te bereiken doel? Draagt ze bij tot een ontwikkelingsgericht leefklimaat?[5] Verhoogt het de veiligheid, zoals minder drugs in huis of versterkt het net een gevoel van onveiligheid, zoals het gevoel dat zelfs de eigen kamer niet meer privé is? Is doorzoeken of fouilleren wel de minst ingrijpende maatregel? Inzetten op dialoog is nog altijd de eerste stap.

Andere afwijkingen

Naast de specifieke afwijking voor voorzieningen met mandaat tot geslotenheid bestaan er ook nog andere situaties waarin een afwijking mogelijk is. Deze afwijkingen zijn algemeen, en staan los van het DRM en van het mandaat tot geslotenheid. Het gaat over situaties van acute nood, over pedagogisch toezicht en situaties waarin er een uitdrukkelijke toestemming is van de jongere.

1. Noodtoestand

De noodtoestand laat als ongeschreven algemeen beginsel toe om proportioneel te handelen bij zeer ernstig en acuut (levens-)gevaar voor zichzelf of voor anderen, ook al gaat men daarmee tegen een wettelijke bepaling in. Het gaat om een situatie waarin het overtreden van een wet de enige manier is om een andere, meer belangrijke waarde te beschermen.

Het privéleven en de fysieke integriteit van de jongere kan enkel worden aangetast om de onmiddellijke veiligheid te garanderen. Het gaat om ernstig en acuut gevaar voor de jongere of voor anderen in de voorziening, alleen maar aan te pakken door de privacy van een jongere te schenden. Denk aan het betreden van de kamer bij sterke vermoedens dat een jongere zelfmoord gaat plegen.

De noodtoestand kan altijd en voor iedereen van toepassing zijn, ook voor de begeleiding. Er zijn wel enkele cumulatieve voorwaarden:

- De nood om te doorzoeken moet een hogere of minstens evenwaardige waarde beschermen als de integriteit en de privacy van de jongere.
- Het gevaar dat men wil afwenden moet ernstig, dreigend en nabij zijn.
- De actie moet proportioneel zijn, en dus in verhouding staan tot hetgeen men ermee wil bereiken.

2. Toezichtfunctie

De relatie tussen de begeleiding en de jongere is een opvoedingsrelatie, met daarbij horende verantwoordelijkheden van toezicht en begeleiding. In het kader van die toezichtfunctie kan het soms nodig zijn om de kamer te betreden, bijvoorbeeld om te kijken of de lichten zijn uitgedaan of om een vluchtige blik te werpen in functie van hygiëne.

De kamer binnengaan om te poetsen of om het licht te doven, is niet hetzelfde als gericht spullen controleren of doorzoeken op zoek naar verboden voorwerpen of middelen. Niettemin is het belangrijk om hierover duidelijke afspraken te maken (bijvoorbeeld niet binnenkomen zonder kloppen, tijdstip van poetsbeurten communiceren,...) en de jongere hierover goed te informeren. Als het DRM het doorzoeken van de kamer verbiedt, gaat het over gericht zoeken naar verboden spullen. Een gewone pedagogische check is niet verboden.

[5] Op grond van art. 19/1 DRM hebben jongeren recht op een ontwikkelingsgericht leefklimaat.

3. Toestemming

Buiten de situaties van noodtoestand of geïndividualiseerde vermoedens van gevaar bij voorzieningen met mandaat tot geslotenheid, is het niet geoorloofd om tegen de wil van de jongere zijn kamer te doorzoeken. Omgekeerd betekent dit niet dat alles zomaar kan, zolang er toestemming van de jongere is.

Zo is het niet de bedoeling om in het huishoudelijk reglement op voorhand afspraken te maken over gerichte doorzoekingen of fouilleringen. De keuzevrijheid van de jongere is op dat moment vaak beperkt, waardoor er druk kan zijn om akkoord te gaan. De gemaakte afspraken zijn geen geldige grond om een doorzoeking of fouillering af te dwingen. Dit zou de bescherming van het DRM uithollen. Toestemming moet altijd op het moment zelf gegeven worden, specifiek voor die concrete situatie. De bekwame jongere moet zelf toestemmen, bij een onbekwame jongere is de toestemming van de ouders nodig.[6]

Een voorziening kan wel een plan van aanpak opmaken voor een specifieke jongere met een bepaalde problematiek (bijvoorbeeld jongere die experimenteert met cannabis), met toestemming en medewerking van de jongere zelf. Dit plan van aanpak kan afspraken bevatten over mogelijke controles. Maar ook hier geldt: als de jongere daar op een bepaald moment niet meer mee akkoord gaat, dan is het plan van aanpak geen geldige grond om een controle af te dwingen.

Ook de jeugdrechter moet zich verhouden tot de grondrechten en de rechten uit het DRM en kan niet individueel controles opleggen of een opgemaakt plan van aanpak afdwingen, althans niet in de context van jeugdhulpverlening. Bij jeugddelinquentiezaken kan de jeugdrechter of onderzoeksrechter in bepaalde omstandigheden wel voorwaarden opleggen, zoals meewerken aan controles.

Huishoudelijk reglement

Omdat alle voorzieningen (dus niet alleen deze met mandaat tot geslotenheid) geconfronteerd kunnen worden met een noodzaak tot kamerdoorzoeking of fouilleren in een acute situatie (noodtoestand), moeten ze een procedure klaar hebben.

Het huishoudelijk reglement (HR) of de collectieve regels zijn daarvoor een belangrijk document. Er staat informatie in over:

- wie bevoegd is binnen de voorziening om fouilleringen en kamerdoorzoekingen uit te voeren
- de manier waarop fouilleringen en kamerdoorzoekingen plaatsvinden
- welke spullen of substanties verboden zijn (bijvoorbeeld illegale drugs of druggerelateerde voorwerpen, alcohol, scherpe voorwerpen)
- welke individuele situaties een fouillering of doorzoeking kunnen noodzaken

Het beleid wordt best toegelicht bij het onthaal van de jongere. Zo weten jongeren waar ze zich aan kunnen verwachten, bijvoorbeeld drugcontroles of fouilleringen in bepaalde omstandigheden. De verantwoordelijkheid voor de orde en veiligheid ligt bij de voorziening, dus die mag dan ook maatregelen nemen om die orde en veiligheid te garanderen.

Naast de verantwoordelijkheid voor de orde en veiligheid, heeft de voorziening uiteraard ook een pedagogische functie, op grond waarvan het ook nodig kan zijn om de kamer te betreden. Het gaat hier dan niet om een gerichte kamercontrole op zoek naar verboden voorwerpen of middelen, maar wel om een controle in functie van de hygiëne of andere dagelijkse bezigheden. Ook hier worden best duidelijke afspraken over gemaakt in het huishoudelijk reglement.

[6] Voor meer info over de invulling van bekwaamheid: e-learning bekwaamheid en themapagina rechtspositie jeugdhulp.

Voorwaarden voor controle

Bij de uitvoering van een controle zijn er ook een aantal voorwaarden die altijd gerespecteerd moeten worden.

In het algemeen:

- Elke controle gebeurt op een manier die de menselijke waardigheid en individuele privacy respecteert.
- Elke controle is proportioneel en noodzakelijk.

Meer concreet:

- De jongere vooraf informeren.
- Na de controle enkele zaken noteren in het persoonlijk dossier van de jongere:
    - o identiteit van wie de fouillering of doorzoeking uitvoerde
    - o reden voor de fouillering of doorzoeking
    - o resultaat van de fouillering of doorzoeking
    - o eventuele toestemming van de jongere
- Er is bij voorkeur een tweede persoon aanwezig.
- De jongere is bij voorkeur zelf ook aanwezig, tenzij het gaat om een weggelopen jongere, de jongere dit niet wil of de aanwezigheid van de jongere kan leiden tot een verdere escalatie.
- Bij fouille mogen enkel kledij en spullen doorzocht worden. Een manuele aftasting of naaktfouille is strikt verboden. Het gebruik van een handscanner of manuele metaaldetector is wel een optie.

Extra informatie

- Decreet betreffende de Rechtspositie van Minderjarigen
- De rechten van kinderen en jongeren in de jeugdhulp en binnen de jeugddelinquentie. Van beleid naar praktijk: het DRM toegelicht
- Informatiebrochure tZitemzo
- Drugs op de kamer? Niet toegelaten!
- Kamer doorzoeken
- Mag een voorziening de kamer van een minderjarige cliënt controleren op drugs en alcohol?
- E-learning Kamer doorzoeken en fouilleren

Colofon

Auteurs: Min Berghmans en Elodie Decorte, juridisch medewerkers,
SAM steunpunt Mens en Samenleving
Lay-out: VAD
Foto: Pexels
V.u.: H. Peuskens, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

© 2025

VAD, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel
T 02 423 03 33 | vad@vad.be | www.vad.be
Ondernemingsnummer: 0424.327.587 | RPR Brussel

VAD VLAAMS EXPERTISECENTRUM ALCOHOL EN ANDERE DRUGS

sam steunpunt mens en samenleving

de druglijn

Vlaanderen is zorgzaam en gezond samenleven